

Matolcsy György

Vízió, cél és eszközök: Felzárkózás 2040-ig

Vision, Goal and Tools: Catching up by 2040

Összefoglalás

A sikeres gazdasági felzárkózás alapja egy világos jövőkép. Magyarország víziója, hogy gazdasági fejlettsége elérje az Európai Unió fejlettségének átlagát. A 2010-es évtized a magyar gazdaságtörténet legsikeresebb 10 éve volt az elmúlt 100 év során, ami felzárkózásunk gyorsulását eredményezte. Ennek alapját az évtized elején meghozott eredményes fiskális reformok és a monetáris politikai fordulat biztosították. A 2020-as évek válságoktól terhelt első éveinek végére a felzárkózás kifulladásra került, így elkerülhetetlenné válik egy – világos jövőkép mentén pontos célokat tartalmazó – új versenyképességi reform megalkotása. A mennyiségi tényezők felől a minőségi tényezők felé szükséges fordulnunk, és növelni kell a termelékenységet a fenntartható felzárkózás érdekében. A jövőkép horizontja azonban már nem 2030, hanem 2040.

Journal of Economic Literature (JEL) kódok: E52, E62, H12, H62, O47

Kulcsszavak: monetáris politika, fiskális politika, felzárkózás, egyensúly, válságkezelés, koronavírus-járvány, versenyképesség, digitalizáció, demográfia

Summary

A clear vision is the basis for successful economic catch-up. Hungary's vision is that its economic development will reach the average of the European Union. The decade of 2010 was the most successful 10 years in the history of the Hungarian economy over the last 100 years, which has led to an acceleration of our catching-up process. This was based on the successful fiscal reforms at the beginning of the decade and monetary policy turnaround. By the end of the crisis-ridden first years of the 2020s, the catching-up process has got stuck, making it inevitable to design a new competitiveness reform with a clear vision and exact objectives. We need to turn from quantitative to qualitative factors and increase productivity to ensure sustainable catching-up. The horizon is no longer 2030, but 2040.

Journal of Economic Literature (JEL) codes: E52, E62, H12, H62, O47

Keywords: monetary policy, fiscal policy, convergence, economic balance, crisis management, coronavirus pandemic, competitiveness, digitalisation, demographics

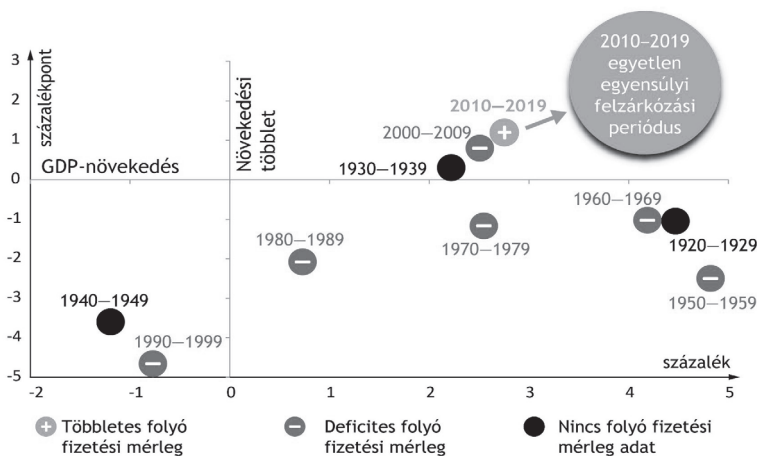
DR. MATOLCSY GYÖRGY, a Magyar Nemzeti Bank elnöke (matolcsygy@mnb.hu).

SIKERES ÉVTIZED ÉS A MEGÚJULÁS HIÁNYA

A 2010 tavaszán hivatalba lépő új, polgári kormány olyan sikeres gazdaságpolitikai fordulatot hajtott végre, ami egyszerre teremtette meg az egyensúlyt és a növekedést a gazdaságban. A siker kulcsát az adta, hogy a 2010-es évek elején bevezetett, rövid távon egyensúlyt eredményező intézkedések közép- és hosszú távon segítették a gazdasági növekedést és a foglalkoztatás bővülését. Kulcsfontosságú volt a gazdaságpolitikai lépések helyes sorrendje is: először az egyensúly, majd ezt követően a növekedés helyreállítása volt a középpontban, amelyek együttesen a gazdasági felzárkózás gyorsulását eredményezték. Hazánk olyan területeken került az Európai Unió élvonalába a 2010-es évek végére, mint a foglalkoztatási ráta emelkedése, a munkanélküliség csökkenése, az inflációs cél teljesítése, a költségvetési egyenleg és az államadósság javulása, illetve a külső egyensúly helyreállítása. Az eredmények közös alapja, hogy a foglalkoztatottak száma 2010 óta több mint 850 ezer fővel bővült. Mindezek alapján elmondhatjuk, hogy 2010 és 2019 között a Trianon utáni 100 év legsikeresebb évtizedét értük el. Ezen az időtávon ugyanis ez volt az egyetlen évtized, amikor a magyar gazdaság úgy növekedett, hogy az nem járt az egyensúlyi mutatók felborulásával (1. ábra).

A 2010-es évek megnyeréséhez a reformok döntő többségét el kellett indítani az évtized első három évében. A kedvező hatások beéréséhez a 2010-2019 közötti 57 legfontosabb intézkedés több mint 80 százalékát már az évtized első három évében kidolgoztuk és bevezettük (2. ábra). Az időzítés jelentősége abban áll, hogy a strukturális reformok a bevezetést követő rövid időszakban több költséget jelentenek, mint amennyi eredmény származik belőlük, de jellemzően 3-6 éves időtávon az eredmények már meghaladják a ráfordításokat (Matolcsy, 2015).

1. ábra: A magyar gazdaság növekedési és felzárkózási periódusai

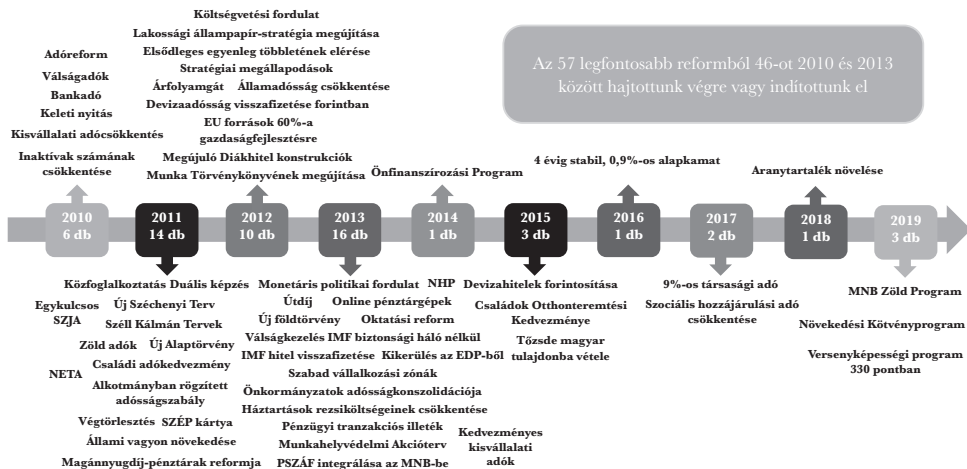

Megjegyzés: A növekedési többlet az Ausztriához viszonyított növekedési különbözet.

Forrás: Maddison és Eurostat alapján MNB

2010-ben bátor, innovatív és mélyreható reformokra volt szükség, a 2002 utáni időszakból megörökölt strukturális problémákat ugyanis tovább tetőzte a 2008/2009-es pénzügyi válság. A 2000-es évek hibás gazdaságpolitikája feláldozta az egyensúlyt a rövid távú növekedés érdekében: a költségvetési politika felelőtlenül túlköltekezett, az államháztartási hiány és az államadósság is fenntarthatatlanul magas volt, és a magánszektor eladósodottsága is folyamatosan emelkedett (Matolcsy és Palotai, 2019). A magas államadósság hazai forrásokból nem volt finanszírozható, a külföldiek növekvő részesedése ugyanakkor növelte az ország sérülékenységét. Ezzel párhuzamosan a folyó fizetési mérlegünk is egyre nagyobb mértékű hiányt mutatott, ami a fenntarthatatlan költségvetési hiánnyal társulva jelentős ikerdeficitet eredményezett. A magyar gazdaság fundamentumaiban teljesen legyengülve, az Európai Unió egyik legsérülékenyebb gazdaságaként szembesült a 2008/2009-es pénzügyi válsággal. Hazánkban az uniós átlagnál nagyobb mértékű, 6,6 százalékos gazdasági visszaesés következett be 2009-ben (Eurostat, 2024).

2. ábra: 57 reformintézkedés 2010 és 2019 között

Forrás: MNB-készítés

Fiskális fordulat

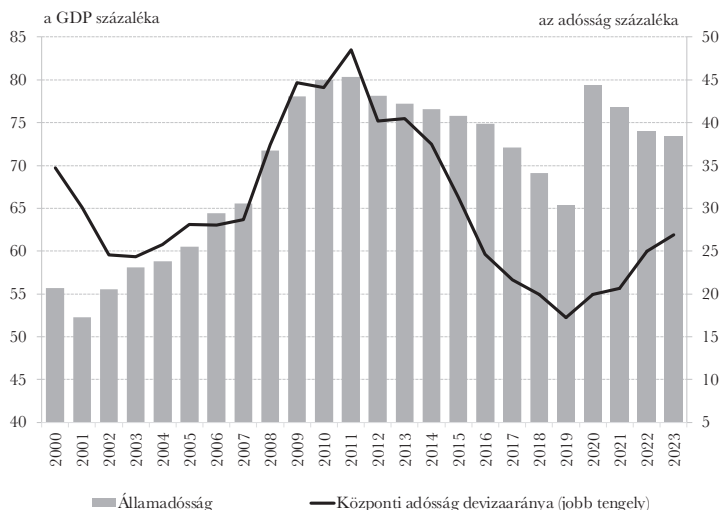
A 2010-ben hivatalba lépő polgári kormány gazdaságpolitikája a költségvetési egyensúly helyreállítására, a gazdasági növekedés támogatására és a foglalkoztatási szint növelésére épült. A költségvetési fordulat innovatív volt, mivel képes volt szakítani az egyensúly és növekedés közötti választás korábbi gyakorlatával. A kormány a foglalkoztatási szint emelését tűzte ki célul, ami a gazdaság növekedésén keresztül az adóalapokat és a költségvetési bevételeket is növelte (Matolcsy és Palotai, 2018). Az adóreform legjelentősebb intézkedése az egykulcsos személyi jövedelemadó bevezetése volt, ami elindított egy motivációs fordulatot is, hiszen biztosítja, hogy megérje dolgozni és vállalkozni Magyarországon (Matolcsy, 2018). Az új arányos adórendszer családi kedvezményeket tartalmaz, vagyis az egyéni jövedelem mellett az eltartott gyermekek számát is figyelembe veszi. A családi adórendszer így egyszerre ismeri el a munkát

és a munka melletti gyermeknevelést, segélyek helyett pedig munkaalapú társadalmat épít.

A munkapiaci ösztönzést biztosító adócsökkentéseket a költségvetési egyensúly egyidejű megteremtésével vezettük be. A fiskális konszolidáció a bevételi oldalon olyan új forrásokat talált a szektorális különadók bevezetésével, amelyek az igazságos közteherviseléshez is hozzájárultak. A költségvetési egyensúly helyreállításának másik eleme a forgalmi típusú adónemek mértékének növelése volt. A fogyasztási adóbevételek növekedésében fontos szerepe volt az online pénztárgépek bevezetésének: megindult a gazdaság fehéredése, az effektív áfakulcs emelkedett, és csökkent a szabályosan adózó vállalatok versenyhátránya (Matolcsy és Palotai, 2018). Az adóintézkedések eredményeképpen a munkát terhelő adókról a forgalmi és fogyasztási adók felé tolódott el az adórendszer súlypontja. A költségvetési egyensúly megteremtését kiadásoldali reformok is támogatták: a Széll Kálmán-tervek racionalizálták a szociális transzferek korábbi, munkavállalás ellen ösztönző rendszerét.

A fiskális konszolidáció legfőbb célja a 2002 és 2010 közötti fenntarthatatlan államadósság-növekedés megfordítása és a hiány csökkentése volt. A GDP-arányos költségvetési hiány 2002 és 2009 közötti átlagos értéke megközelítette a 7 százalékot, míg a 2010-től kezdődő fiskális fordulatnak köszönhetően 2011 után egyik évben sem lépte át a maastrichti kritériumokban meghatározott 3 százalékos értéket az évtized végéig. A 2010-ben kezdődő költségvetési fordulat eredményességét mutatja, hogy hazánk 2013-ban kikerült az európai uniós túlzottdeficit-eljárás (EDP) alól, ami a 2004-es EU-s csatlakozásunk óta, vagyis 9 éven keresztül folyamatosan fennállt. A 2010-es évek elején a GDP-arányos magyar államadósság meghaladta a 80 százalékot, ami a fegyelmezett költségvetési politika hatására 2019-re 65 százalék közelébe süllyedt (3. ábra). A központi adósság devizaaránya az évtized során végrehajtott önfinanszírozási fordulatnak köszönhetően 20 százalék alá csökkent az évtized eleji 50 százalék körüli értékéről, hozzájárulva Magyarországnak külső sérülékenységének csökkentéséhez (Balázs és Soós, 2020).

3. ábra: Az államadósság és a központi adósság devizaaránya

Forrás: ÁKK, MNB

Monetáris politikai fordulat

A fiskális konszolidáció után a 2013-ban megkezdett monetáris politikai fordulattal vált teljesé az a gazdaságpolitikai átalakítás, ami megteremtette az egyensúly és a hosszú távú gazdasági növekedés stabil alapjait. 2013-tól kezdődően a monetáris politika elsődleges árstabilitási céljának szem előtt tartása mellett innovatív eszközöket is alkalmazott, ami illeszkedett a nemzetközi monetáris politikai trendekbe. A Magyar Nemzeti Bank új vezetése 2013 tavaszán folytatta a Monetáris Tanács külső tagjai által 2012-ben megindított óvatos és következetes kamatcsökkentési ciklust (Matolcsy és Palotai, 2018). A jegybanki alapkamat a 2012. augusztusi 7 százalékos értékről több kamatcsökkentési ciklus során 0,9 százalékra mérséklődött 2016 májusáig, vagyis történelmi léptékű, összesen 610 bázispontos csökkentésre került sor. A kamatcsökkentési ciklus eredményeként 2017 januárjától az árstabilitás évei köszöntöttek be Magyarországon. A hazai infláció jegybanki cél körüli stabil alakulása és az árstabilitás tartósága kimagasló teljesítmény volt nemzetközi összevetésben is. Az árstabilitást biztosító, fenntartható kamatcsökkentés egyúttal nagymértékben mérsékelte a háztartások és a vállalatok hitelkamatait, valamint az államháztartás refinanszírozási költségeit, ami számottevő kamatmegtakarítást eredményezett a költségvetésben.

A jegybank 2013 júniusában elindította Növekedési Hitelprogramját, ami kifejezetten a vállalati, ezen belül is a kkv-szektor hitelezési problémáit kezelte. A lépésre azért volt szükség, mert a 2008-2009-es válság után kialakult hitelszűke (credit crunch) nyomán adódó hitelállomány-csökkenés éveken keresztül folytatódott, noha a bankrendszer megfelelő hitelezési képességgel rendelkezett. Az NHP keretében a jegybank 0 százalékos kamatozású refinanszírozási hitel nyújtott a hitelintézeteknek, amit azok legfeljebb 2,5 százalékos kamatmarzs mellett maximum 10 éves futamidővel adhattak tovább a kkv-knak. A programban résztvevő cégek fix és kedvező kamatozású hitelhez juthattak, ami tevékenységük bővítését és új beruházások létrehozását támogatta. Az NHP későbbi szakaszaiban a hangsúly egyre inkább az új beruházási hitelekre került át a növekedési hatás fokozása érdekében. A programnak köszönhetően sikerült a kkv-hitelállomány visszaesését megállítani, majd 2015-ben fokozatosan bővülni kezdett, ami a gazdasági növekedést is támogatta. Az NHP egyes szakaszaiban (2013 és 2021 között) összesen mintegy 75 ezer vállalkozás jutott kedvező forráshoz közel 6400 milliárd forint összegben.

A kamatcsökkentések és a jegybanki programok jelentős makrogazdasági hatással bírtak, a GDP növekedésére gyakorolt hatásuk összesen mintegy 6 százalék volt 2013 és 2018 között (MNB, 2019a). Az időszak elején a kamatcsökkentés és a programok közvetlen hatásai domináltak, míg az időszak második felében a közvetett hatások erősödtek fel.

A magyar jegybank gazdaságtörténelmi léptékű eredményt ért el a devizahitelek kivezetésével, amelyek a rendszerváltás utáni időszak legnagyobb társadalmi és lakhatási válságával fenyegették a magyar családokat. Magyarországon 2004-ben kezdődött el a kiterjedt lakossági devizahitelezés időszaka, amiben érdemi szerepe volt a laza fiskális politika és a magas infláció következtében kialakult, nemzetközi összevetésben magas forintkamatoknak (Kolozsi és szerzőtársai, 2015). A devizahitelek állománya 2004 és 2009 között folyamatosan nőtt, ami nagyfokú sérülékenységet okozott. A válság kitörésekor a forint árfolyamának gyengülésével megemelkedtek a devizában denominált hitelek tör-

lesztörészletei, a terhek növekedésével pedig számos devizaadós fizetéseképtelenné vált. A devizahitelek a nemteljesítő hitelállományon keresztül pénzügyi stabilitási problémát okoztak a magyar bankrendszerben.

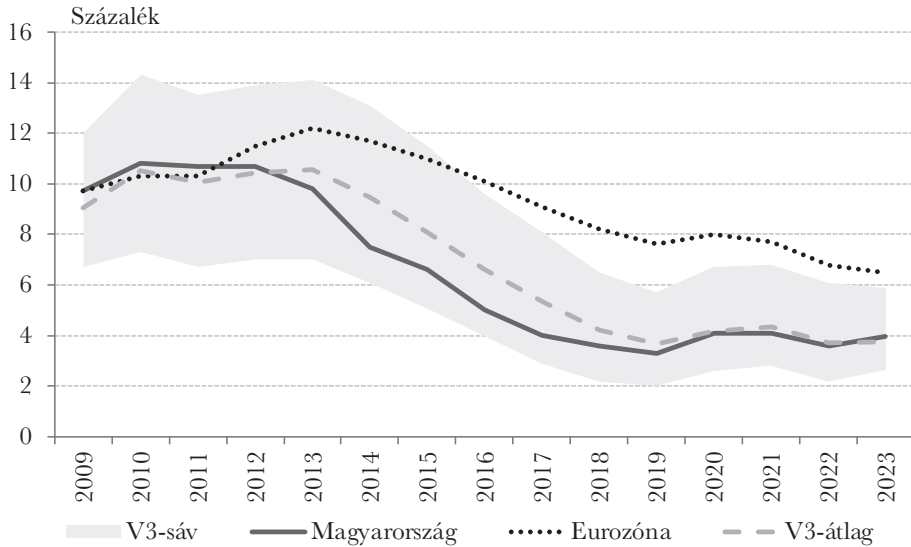
A kormány és a Magyar Nemzeti Bank 2014 második felében döntött a devizahitelek forintosításáról. A devizaalapú jelzáloghitelek forintra váltása 2015. február 1-jén történt meg, ugyanakkor a konverzió során a 2014. november 7-i – a svájci frank 2015. januári extrém erősödését megelőző – árfolyamot kellett alkalmazni. Az intézkedés eredményeképpen Európa egyik legmagasabb háztartási devizahitel-kitettsége az egyik legalacsonyabbá vált, a GDP arányában 14 százalékról 1 százalékra csökkent (MNB, 2015). A forintosítás elmaradása esetén az adósok törlesztőrészletei drasztikusan, akár 50 százalékot meghaladón is emelkedhetek volna (MNB, 2015).

Extenzív növekedés intenzív jegyekkel és stabilitás

A 2010-es évek második felében a fiskális és a monetáris politika összhangjának köszönhetően hazánk gazdaságilag különösen sikeres éveket élt meg. A jól megválasztott gazdaságpolitika szemmel látható eredményeket mutatott: beindult az EU átlagos gazdasági fejlettségéhez való felzárkózásunk, létrejött 850 ezer új munkahely és jelentősen növekedtek a bérek. A magyar gazdaság tartós felzárkózási pályára állt: az egy főre jutó GDP, amely 2009-ben az EU-átlag 65 százalékán állt, a 2010-es évek végéig az uniós átlag 73 százalékára emelkedett. 2013 és 2019 között átlagosan 3,8 százalékos éves GDP-növekedés valósult meg.

A 2010-es évek növekedését a munkaerőpiaci fordulat alapozta meg: a foglalkoztatottak száma 2010 óta mintegy 850 ezer fővel emelkedett. A fordulat előtt, a 2000-es évek második felében a magyar gazdaság egyik leggyengébb pontja éppen a munkapiac volt. A munkára rakódó adóterhek az OECD-országok közül hazánkban mutatták az egyik legmagasabb értéket, és a progresszív adórendszer – különösen az átlagbér feletti keresetűek esetében – erős ellenősztönzőként hatott. A globális válság kitörése előtt Magyarországon volt az egyik legalacsonyabb az aktivitási ráta az EU országai közül. A hasonló népességszámú Csehországban – a pénzügyi válság kitörése előtt – mintegy 1 millió fővel többen dolgoztak, mint hazánkban. A foglalkoztatás ösztönzésének több eszköze volt. Egyrészt az adóreform, ami csökkentette és egykulsossá tette a személyi jövedelemadót. Másrészt a munkakínálatot növelő, célzott reformok, amelyek keretében elindult és folyamatosan bővült a közmunkaprogram, valamint bevezetésre került a Munkahelyvédelmi Akcióterv (ami célzott járulékkedvezmények által a munkáltatók bérköltségét csökkentette az alacsony aktivitási rátájú csoportok foglalkoztatás esetén). Mindezek mellett a munkakínálatot bővítette a munkapiaci ösztönzők átalakítása, a nyugdíjba vonulási szabályok fokozatos szigorítása, a munkanélküli segély átalakítása és a szociális transferek racionalizálása is. Az intézkedések hatására a munkanélküliségi ráta a 2010-es 10 százalék feletti csúcspól érdemben és jelentősen, 3-4 százalékos sávba csökkent 2017-re. Összevetésképpen az eurozóna munkanélküliségi rátája csupán kicsivel 8 százalék alá mérséklődött az évtized végére (4. ábra).

4. ábra: A munkanélküliségi ráta alakulása

Megjegyzés: 15-74 éves népesség. A 2023-as évre havi adatok számtani átlaga alapján számítva. A V3 országok időszora Csehország, Szlovákia és Lengyelország adatait tartalmazza.

Forrás: Eurostat, MNB-számítás

A bértömeg számottevő növekedése hozzájárult a lakossági fogyasztás válság utáni helyreállításához, majd annak dinamikus bővüléséhez. A foglalkoztatottak számának jelentős emelkedése mellett a minimálbér és a garantált bérminimum számottevő növekedésének is köszönhető a lakosság jövedelmi helyzetének javulása. 2017-2018-ra a nominális átlagbér növekedési üteme meghaladta a 11 százalékot, a stabil és alacsony 3 százalékos inflációnak köszönhetően a reálbérek is érdemben, 8 százalék feletti mértékben emelkedtek.

Az évtized sikeres gazdaságpolitikájának köszönhetően egyszerre teljesült a növekedés mellett a külső, a belső és az inflációs egyensúly is. Az MNB a rendszerváltás óta első alkalommal a 2010-es évtizedben érte el tartósan elsődleges célját és biztosította az árstabilitást. Míg a 2008-as válság utáni mérlegalkalmazkodás időszakában az európai országokat deflációs környezet kialakulása fenyegette, addig az MNB 2017-től nagy pontossággal állította be az inflációt a jegybanki célnak megfelelő 3 százalékos értékre. Ez nemzetközi összehasonlításban is kivételes eredmény volt, mert 2017 eleje és 2020 vége között az átlagos infláció éppen 3 százalékon alakult, azaz megegyezett a jegybanki céllal, és ezen időszakban 48 hónapból 44 alkalommal az infláció a 3 százalékos szint körüli ± 1 százalékos toleranciasávban alakult.

A 2010-es években főként extenzív növekedés valósult meg intenzív jegyekkel. Az extenzív növekedés forrásai, a foglalkoztatás és a reálberuházások emelkedése azonban az évtized végére elkezdtek kimerülni, ezért lett volna szükség a további fenntartható felzárkózást szolgáló, intenzív növekedési modell irányába elmozdulni újabb reformokkal. Intenzív jegyeket

elsősorban a monetáris politika mutatott, amely folyamatosan alkalmazkodott a megváltozó körülményekhez. A 2010-es évek elején megvalósított reformok hatásainak kifutásával az évtized végére elakadt az a folyamat, amivel a 2020-as évtizedben folytatódhatott volna az Európai Unió fejlettségi szintje felé tartó dinamikus gazdasági felzárkózás.

A 2020-as évek első nagy válsága: világméretű járvány

A 2020-as évekbe erős immunrendszerrel érkezett meg a magyar gazdaság, ami különösen fontos volt a koronavírus-járvány 2020 tavaszi kitörésekor. Az egyensúly és növekedés képletének következetes alkalmazása teremtette meg azt a fiskális és monetáris mozgásteret, ami a koronavírus-járvány gazdasági hatásainak kezeléséhez szükséges volt. A magyar kormány és a Magyar Nemzeti Bank határozott és helyes válságkezelési intézkedésekkel stabilizálta a gazdaságot.

Az MNB kulcsszerepet vállalt a COVID-válságból való gyors kilábalásban, és új eszközökkel bővítette monetáris politikai eszköztárát. A válságkezelés során a jegybank több mint 11 ezer milliárd forintnyi, GDP-arányosan nemzetközi összehasonlításban is az egyik legnagyobb összegű forrást biztosította a gazdasági szereplők rendelkezésére. Az MNB 2020 áprilisában döntött a Növekedési Hitelprogram (NHP) átalakításáról és az NHP Hajrá! keretében 3000 milliárd forintos keretösszeggel mintegy 40 ezer mikro-, kis- és középvállalat számára nyújtott forrást. A jegybank a járvány alatt is folytatta a 2019-ben elindított Növekedési Kötvényprogramját. A Monetáris Tanács 2020 áprilisában döntött a jegybanki eszközvásárlások, azaz az állampapír- és a jelzáloglevél-vásárlási programok elindításáról. A magyar jegybank 2020-ban és 2021-ben is 250 milliárd forintot, azaz összesen 500 milliárd forintot fizetett be a költségvetésbe eredményes működésének köszönhetően, ami növelte a fiskális politika mozgásterét a válságkezelés során.

A határozott kormányzati és jegybanki intézkedéseknek köszönhetően gyors gazdasági helyreállítás következett be a COVID-válságot követően. Míg a 2008-2009-es pénzügyi válságot követően 6,5 év után, addig a koronavírus-járvány esetében 6 negyedév, vagyis 1,5 év alatt elérte a magyar gazdaság a válságot megelőző gazdasági teljesítmény szintjét. A jegybanki válságkezelő intézkedések 2020 óta mintegy 10 százalékkal növelték a magyar GDP-t.

Elmaradtak az egyensúlyok helyreállítását célzó intézkedések és a versenyképességi reformok

A 2020-as évtized elején az 1970-es évek óta nem látott inflációs sokk rázta meg a világot. 2020 és 2022 között egymást követték az újabb és újabb inflációs hullámok: a COVID-járvány utáni kereslet-kínálati egyensúlytalanságok, a globális élelmiszerár-emelkedés, az energiaválság és az orosz-ukrán háború hatásai nyomán a világ 75 országában emelkedett az infláció legalább kétszámjegyű tartományba.

A magyar gazdaságot súlyosan érintette az energiaválság és az inflációs hullám. A hazánkat érő egymást követő válságok közül a COVID-járványt jól kezelte Magyarország, azonban ezt követően nem kezdődött meg elég gyorsan az egyensúly helyreállítása és a versenyképesség újbóli megerősítése, így az energiaválság során felborultak az egyensúlyi mutatóink.

Az előző évtized végére és az elmúlt években tovább lassult a versenyképességi reformok végrehajtása, amely már a legfontosabb makrogazdasági mutatókban is érezteti a hatását. A romló hazai versenyképességet nemzetközi felmérések is tükrözik. Az IMD

üzleti iskola globális versenyképességi indexében 2023-ban Magyarország 7 pozícióval került hátrébb, míg Lengyelország ugyanennyit lépett előre, Csehország pedig még eggyel többet. Ennek következtében Lengyelország (43. helyezett) visszaelőzte hazánkat (46.), a Csehországgal (18.) szembeni különbség pedig még sosem volt ekkora. A gyengülő versenyképesség szerepet játszott abban, hogy 2023-ban Magyarországon mérték Európa legmagasabb inflációját és recesszióba süllyedt a hazai gazdaság. A magyar gazdaság alacsony termelékenysége, a gyenge piaci verseny és a magas energiatartóssága együttesen eredményezte, hogy az energiaválság és az orosz-ukrán háború nyomása alatt uniós viszonylatban rekordmagasra emelkedett az infláció (Baksay – Szabics, 2023). Ez pedig a bérek és a megtakarítások reálértékének csökkenésén keresztül a belső kereslet és a GDP jelentős visszaeséséhez vezetett. 2023 során a hazai GDP 0,7 százalékkal csökkent (MNB, 2024), szemben az uniós országok átlagosan 0,5 százalékos növekedésével. Az infláció és az abból eredő recesszió a költségvetés egyensúlyát is felborítja, ugyanis egyszerre csökkenti az adóbevételeket és növeli a kiadásokat.

AZ ÚJ ÉVTIZED KARAKTERE

A veszélyek évtizede

A történelemben váltják egymást a stabilabb és a nagy változásokat hozó időszakok. A nagy átalakulások évtizedei ugyan nem pontosan ugyanazt a forgatókönyvet követik, mégis sok hasonlóságot hordoznak. A 2020-as is egy jelentős változásokat hozó évtized, amelyben számos párhuzamot találhatunk az 1940-es és az 1970-es években megfigyelt folyamatokkal. A változások egymástól korántsem függetlenül, hanem egymást felerősítve, a politika, a gazdaság és a társadalom szinte minden területén jelentkeznek. A nagy átalakulások velejárója a bizonytalanság. A status quo megváltozása az egyes nemzetek számára kiaknázandó lehetőségeket és elhárítandó veszélyeket is hordoz.

A 2020-as évtizedre jellemző széleskörű változások egyik legfontosabb oka és egyben megnyilvánulása a geopolitikai konfliktusok felerősödése. A nagyhatalmak közötti küzdelem formája ugyanakkor változik, a katonai konfliktusokat részben gazdasági és kiberháború váltotta fel. A gazdasági globalizáció lelassult és az ellátásbiztonság prioritássá vált. A nagyhatalmak közötti rivalizálás részben az ásványokban gazdag területek befolyásolására irányul, mert a jelenleg alkalmazott technológiák és a már létrejött innovációk jövőbeli elterjedése szempontjából kulcsfontosságú ritkaföldfémek térbeli elérhetősége rendkívül koncentrált.

Ázsia, különösen Kína felemelkedése szükségszerűen átformálja az eddigi globális erőviszonyokat, és a napjainkban kezdődő 500 éves történelmi ciklus Eurázsia kora lehet. A világgazdaság súlypontja Kína és más feltörekvő ázsiai gazdaságok felé helyeződik át. A komplex együttműködés a nyugati zéró összegű játszma gondolkodással ellentétben minden résztvevő számára előnyös, és az európai országok versenyképességére érdemi hatással lehet a Kínával való együttműködés sikere. A geopolitikai átalakulások közepette Magyarország szempontjából meghatározó, hogy az Európai Unió pozíciója hogyan változik. Egy sikeres Európai Unió tagjaként sokkal nagyobb az esély, hogy a változások nyertesei legyünk.

Az átmeneti időszakok rugalmas gazdaságpolitikát és gyors alkalmazkodóképességet követelnek. A geopolitikai átrendeződések érdemben változtathatják meg a kereskedelmi kapcsolatokat. A jelenlegi, decentralizált termelési struktúrák ezekre a változásokra rendkívül érzékenyek. A megváltozott környezet a jegybankokat is jelentős kihívások elé állítja. A geopolitikai feszültségek okozta gazdasági következményekre példát mutatnak az energiaellátásban jelentkező problémák. A geopolitikai feszültségek az 1970-es években és a 2020-as években is energiaválsághoz, megugró energiaárakhoz, majd inflációs hullámhoz vezettek. A múlt tanulsága, hogy egyes országokban a jegybankok idővel képesek voltak az infláció letörésére, de számos országban a magas infláció tartós maradt, hosszabb távon is rombolva a gazdaságok növekedési potenciálját. Ennek megfelelően az MNB infláció elleni határozott lépései elengedhetetlenek ahhoz, hogy Magyarország a 2020-2030-as évek nyertesei között lehessen.

Hosszabb távon a nagyhatalmi erőviszonyok követik a gazdasági erőviszonyokat, ennek megfelelően a geopolitikai rivalizálás kiemelten fontos színtere a gazdasági rivalizálás. A nagy átrendeződések időszakában a kormányzatok törekednek arra, hogy a gazdasági struktúrák megváltoztatásával is növeljék gazdasági erejüket. A globális pénzügyi rendszerek átalakítása is jellemzően ezekre az időszakokra esik. Az 1940-es években épült ki a Bretton Woods-i rendszer, mely az aranyalapú dollárt helyezte a középpontba. Az 1970-es évek újabb fordulatot hoztak. Nixon amerikai elnök 1971-ben megszüntette a dollár aranyra való átváltását, és elkezdődött a teremtett pénz korszaka. A dollár világpénz jellegét erősítette, hogy az Egyesült Államok és az arab olajkitermelő országok közötti egyezmények alapján az OPEC-országok az amerikai dollárt határozták meg olajkereskedelmük alappénznemeként. A dollár globális deviza szerepe az Egyesült Államok számára hatalmas gazdasági előnyökkel járt, amit a fizetési rendszerek fejlődése során is sikerült fenntartani. A 21. században ugyanakkor egy újabb digitális pénzforradalom bontakozott ki, amelyek hajtóerői egyfelől a technológiai innovációk, másfelől a világ gazdasági-hatalmi súlypontjának keletre tolódása (Matolcsy, 2020a). A globális pénzügyi rendszer átalakulása Magyarország számára is új lehetőséget teremt, mert új regionális pénzügyi központokra lehet szükség.

A nagy geopolitikai átrendeződések időszakai gyakran önmagukban is globális jelentőséggel bíró technológiai innovációkat eredményeznek. A 1940-es évek háborús időszaka leginkább a hadiipari találmányoknak (radar, sugárhajtású repülőgép- és rakétahajtómű) kedvezett, de az innovációk a háború lezárását követően is nagy hatást gyakoroltak a gazdaság fejlődésére, például az atomenergia és a légiközlekedés területén. Az 1970-es években kiteljesedő újabb ipari forradalom az elektronika és az információs technológia kapcsolatán alapult és jelentősen átalakította a termelési folyamatokat (Gordon, 2016). A számítógépek és a programozható vezérlés elterjedését az Egyesült Államok innovációs stratégiája alapozta meg, amelynek kidolgozását ugyancsak a nemzetközi nagyhatalmi törekvések motiválták. A 2020-es évtizedben a technológiai innovációk terjedése (mesterséges intelligencia, robotika, IoT stb.) újra jelentősen megváltoztatja a gazdaság működését.

A 2020-as években egyre erőteljesebbé válnak a gazdasági növekedés korlátai

A környezet fenntarthatósága érdekében zöld fordulatra van szükség a gazdaság minden területén. A klímaváltozás az emelkedő átlaghőmérséklet és a szélsőséges időjárási jelenségek képében követeli a fenntarthatóság szempontjának érvényesülését. Elég, ha csak arra gondolunk, hogy az emberiség egy év alatt több mint 1,7 Földnek megfelelő erőforrást használ fel (Global Footprint Network, 2024). A környezeti fenntarthatóság érdekében fokozatos zöld átállást kell megvalósítani, ugyanakkor az egyes kormányzatok és intézmények eltérő mértékben tekintik prioritásuknak az átmenet támogatását. A jegybankok jellemzően élen járnak a zöld fordulat támogatásában (Kolozsi és szerzőtársai, 2022), de a sikeres átmenethez ennél jóval szélesebb körben szükséges a gazdaságpolitikai elköteleződés és koordináció.

Korábban soha nem látott demográfiai változásokat tapasztalhatunk a világ országaiban. Napjainkban két eltérő népesedési modell rajzolódik ki a világban, de ezek közül egyik sem fenntartható. A gazdaságilag fejlett országokban a termékenységi ráta alacsony, ami a népességszám csökkenését és gyors idősödését eredményezi. A másik demográfiai modell az alacsonyabb jövedelmű országokban nagyon magas termékenységi rátát jelent, ami a népesség számának rendkívül gyors, az erőforrások bővülésének ütemét meghaladó növekedését eredményezi (MNB, 2019b). Az évszázad második felében még folytatódhat a globális népességszám emelkedése (ENSZ, 2022), de ezzel párhuzamosan az idősödés gyorsulása várható. Európában és Észak-Amerikában például a jelenlegi 19 százalékról 27 százalékra emelkedik a 65 év feletti korcsoportok népességén belüli aránya 2050-ig (ENSZ, 2022).

A népesség idősödése a gazdaságilag fejlett országokhoz hasonlóan hazánk számára is kihívást jelent. A munkaképes korúak létszáma a korábbi évtizedekben még növekedett hazánkban, majd az 1990-es évek közepe és a 2000-es évek dereka között 7 millió fő közelében stagnált, azóta pedig évről évre csökken (Eurostat, 2024). A 2020-as és a 2030-as évek során a munkaképes korúak esetében további, a korábbinál gyorsabb ütemű létszámcsökkenés várható a múltbeli demográfiai folyamatok lenyomataként.

Kézünkben vannak a megoldás kulcsai

A 2010-es évek sikerei nagyrészt a mennyiségi tényezőkben bekövetkezett jelentős előrelépésen alapultak, a jövőben azonban elsősorban a minőségi tényezőkben való javulásra kell alapoznunk. Amint láttuk, a veszélyek évtizedében számos kihívás áll előttünk, ugyanakkor ezek kezeléséhez megoldási lehetőségeink is vannak. A fenntartható gazdasági felzárkózás érdekében használnunk kell a Pareto-elvet és a 4T erőforrásait, valamint át kell térnünk az intenzív növekedési modellre (erről részletesen lásd a következő fejezetet). A termelékenység növelése napjaink kulcskérdése. Erre két lehetőségünk is van, amelyekkel egyidejűleg kell élnünk: egyrészt a meglévő erőforrásokat hatékonyabban használjuk fel, másrészt új, fenntartható erőforrásokat keresünk és építünk be a termelésbe.

A meglévő erőforrások hatékonyabb felhasználását segíti a Pareto-szabály mind szélesebb körű alkalmazása. Vilfredo Pareto olasz közgazdász a gazdagság eloszlását különböző országokban vizsgálta, és megállapította, hogy a társadalom 20 százaléka birtokolta

a vagyon 80 százalékát. A vagyon mellett a jövedelmek esetében is azonos összefüggést talált. Pareto megállapításait Richard Koch, amerikai közgazdász fejlesztette tovább, rámutatva az erőforrások és az eredmények közötti aránytalanságokra. Koch arra jutott, hogy az okok 20 százaléka felelős a következmények 80 százalékáért (Koch, 1997). Később Richard Koch a világ gyorsulásával párhuzamosan ennél még szélsőségesebb arányokat is talált, hiszen a 80 százalékon belül is van egy 20 százaléknyi ráfordítás, ami az eredmények 80 százalékát adja. Azaz a kezdeti 100 százaléknak 64 százalékát, mindössze a ráfordítások 4 százaléka eredményezi. A modern világ mára szakított az arányosság elvével: Koch ajánlása alapján mindig meg kell vizsgálnunk, hogy mi az a 20 százalék, ami eredményeink 80 százalékát elhozhatja. Másfelől pedig azt is vizsgálni kell, hol pazaroljuk el az erőforrásainkat: mi az a befektetés, ami nem hoz eredményt, sőt esetleg negatív hatásokkal jár.

A szűkös erőforrások korában a fenntartható növekedés új erőforrása az exponenciálisan bővülő tudás lehet, aminek érvényesüléséhez meg kell találnunk a tehetségeket is. Az új sikerképlet a 4T, vagyis a tehetség, a tudás, a technológia és a tőke (Matolcsy, 2021b). A tőke-technológia-tudás-tehetség négyesének jó kombinációja vagy ennek hiánya áll a nemzetek felzárkózása vagy lemaradása mögött. Az elmúlt 500 évben azok a nemzetek emelkedtek fel, amelyek a pénzt tőkévé alakították, új technológiákat voltak képesek feltalálni, a társadalom széles rétegeit juttatták tudáshoz, és teret biztosítottak a tehetségek érvényesüléséhez (Matolcsy, 2023). Napjainkban is ez a négy tényező adja a siker kulcsát, azonban sorrendjük mára megfordult: egyértelműen a tehetség lett a másik három tényező katalizátora. Magyarország is csak akkor tudja megnyerni a következő évtizedeket, ha a tehetségeket feltárjuk, a kreativitást motiváljuk és vegyítjük a tudással, a technológiával és a tőkével.

A tudás az első olyan gazdasági erőforrás, ami megosztásával, tehát fogyasztásával exponenciálisan bővül, szemben az anyagi javakkal (pénz, tőke), amelyek használatuk során lineárisan nőhetnek vagy csökkenhetnek is (Matolcsy, 2021b). A tudás exponenciális növekedése általános bőséget teremt: bővülése folyamatosan új technológiai forradalmakat hoz létre. Az áttörést a tudás megosztásának új technológiája, az internet megjelenése hozta el, így az emberi tudás óriási részéhez mindenki szabadon hozzáférhet. Tudjuk, hogy az nyer a következő évtizedekben, aki munkára és tudásra építi a felzárkózást. Hazánkban az első már működik, hiszen 2010 óta több mint 850 ezer fővel többen dolgoznak, de a második még nem. A 2020-as és a 2030-as években tudásalapú társadalmat kell építenünk, aminek alapja a tudáshoz való minél szélesebb hozzáférés és egy új tudás-infrastruktúra létrehozása. A tudásalapú társadalomban kulcsszerepe van a digitális kompetenciák fejlesztésének. Tudjuk ugyan, hogy a gazdagság legfontosabb forrása az oktatás minősége, de a magyar felsőoktatás ma még csak a középmezőnyben teljesít. A sikeres felzárkózáshoz tennünk kell a versenyképes köz- és felsőoktatásért, és a világ 100 legjobb egyeteme közé nekünk, magyaroknak is be kell lépniünk. Mindemellett biztosítsunk lehetőséget az élethosszig tartó tanulásra is, ami a folyamatosan változó munkapiaci igényeknek való megfelelést támogatja.

MIT KELL TENNÜNK? INTENZÍV NÖVEKEDÉSI MODELLRE ÁTÁLLNI AZ
EGYENSÚLY HELYREÁLLÍTÁSÁVAL ÉS MEGTARTÁSÁVAL

Napjainkra egyre erőteljesebben körvonalazódott, hogy a 2020-as évtizedben visszafogottabb lehet a gazdasági felzárkózásunk Európához, mint azt a koronavírus-járvány előtti sikeres időszak eredményei alapján várható volt. Használjuk ki tehát az évtizedből hátralévő éveket az elmaradt reformok kivitelezésére, hogy megalapozzuk a magyar gazdaság új fenntartható felzárkózási pályáját 2040-ig. A 2010-es évek sikeres gazdaságpolitikai fordulatának eredményeképpen a magyar gazdaság egyszerre került egyensúlyba és tudott dinamikusán növekedni: a GDP növekedési üteme 2013 és 2019 között átlagosan 2 százalékponttal haladta meg az Európai Unió átlagát, így folyamatos volt a felzárkózás. A dinamikus beruházásra és a foglalkoztatás bővülésére alapozott extenzív növekedési modell korlátai azonban már a koronavírus-járvány előtt megmutatkoztak, és a 2020-as évtized válságokkal nehezített első éveiben a sikeres válságkezelés mellett már nem maradt figyelem a növekedési modell újrarahangolására.

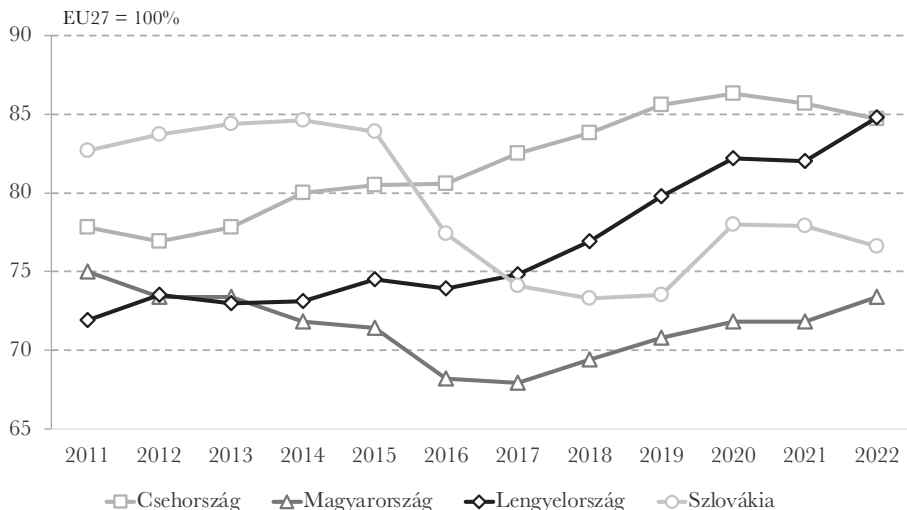
Az évtized hátralévő éveiben meg kell tenni a szükséges lépéseket, hogy a magyar gazdaság az extenzív növekedési pályáról az intenzív növekedési pályára állhasson át, javuljon a versenyképessége és fenntarthatósága. Számos területen kell reformokat végrehajtani, hogy válaszokat adjunk a jelen kihívásaira és megalapozzuk a következő évtized sikereit. A mennyiségi növekedésről a minőség felé való elmozdulás nem csupán kívánatos, hanem szükségszerű is, hiszen közel teljes foglalkoztatottság mellett a hazai demográfiai folyamatok kedvezőtlenül alakulnak, a magas beruházási ráta további emelése pedig szintén korlátokba ütközik, így a meglévő erőforrások hatékonyabb kiaknázásában rejlik a fenntartható növekedés új motorja.

A gazdasági felzárkózáshoz vezető út első lépései mindig a fellelhető egyensúlytalanságok megszüntetésével kezdődnek – így kell tenni az aktuális évtized hátralévő éveiben is. A koronavírus-járvány utáni időszakban három irányból bomlott meg az egyensúly: megugrott a költségvetési hiány, historikus magasságokba emelkedett az infláció, és sokat romlott a folyó fizetési mérleg pozíciója. 2024 elejére mind az infláció, mind a fizetési mérleg esetében jelentős javulást értünk el az alapfolyamatokban, ezzel szemben a költségvetési egyensúly még nem állt helyre.

Magasabb munkatermelékenység szükséges

A fenntartható és intenzív növekedési modellnek a versenyképesség javításán és a termelékenység emelésén kell alapulnia. A rendelkezésre álló munkaerő és tőke mennyisége egyre korlátosabb lesz az előttünk álló időszakban, így a meglévő erőforrások minél hatékonyabb kihasználása válik kulcskérdéssé. Magyarország 2022-ben az uniós termelékenység átlagának 73,4 százalékát érte el, ezzel a 25. helyen található a 27 ország közül (5. ábra). A visegrádi országok közül Szlovákia csak kismértékben, de Csehország mellett Lengyelország is bő 10 százalékponttal magasabb munkatermelékenységgel bírt. Előretekintve tehát el kell érni az uniós átlagot termelékenységben és eközben fent kell tartani a teljes foglalkoztatottságot. Ezt egyrészt a humántőke képzettségének javításán keresztül érhetjük el, másrészt a technológiai átállás gyorsításával, a fejlettebb tőkejavak irányába történő elmozdulással.

5. ábra: Munkatermelékenység alakulása a visegrádi országokban

Forrás: Eurostat

A demográfiai fordulat nélkülözhetetlen

A 2020-as és a 2030-as évek során is szem előtt kell tartanunk a demográfiai célokat. Ma már tudjuk, hogy a demográfiai folyamatok szervesen kapcsolódnak a gazdaság működéséhez. Csökkenő népességszámú társadalom mellett aligha képzelhető el hosszú távon is sikeres növekedés. Emlékezzünk, hogy a kelet-ázsiai nagy gazdasági felzárkózások vagy akár a második világháború utáni újjáépítés is népességnövekedés mellett ment végbe. Ruchir Sharma *The Rise and Fall of Nations* című könyvében megállapítja, hogy a gazdaságok növekedésének 50 százalékát a lakosság létszámának változása magyarázza (Sharma, 2017). Éppen ezért a fejlett országokban tapasztalható népességszökkenés megfordítása nem csupán társadalmi, hanem gazdasági szempontból is kulcsfontosságú kérdés. A kihívás tehát adott: ismét rá kell találnunk a népességnövekedés útjára.

Magyarország a 2010-es években sikeresen teljesített a demográfiai fordulat terén, hiszen elindultunk a népesség reprodukciójához szükséges 2,1 körüli termékenységi ráta irányába, és az út egyharmadát meg is tettük az évtized végéig. A termékenységi ráta a 2011. évi 1,23-ról 1,59-ra emelkedett 2021-ig (KSH, 2024a), ami uniós viszonylatban is kiemelkedő növekedést jelentett. 2021 után azonban megtorpant a kedvező demográfiai fordulat: 2022-ben 1,52, míg 2023-ban 1,5 volt az egy nőre jutó átlagos gyermekszám hazánkban (KSH, 2024b). Utóbbi azt jelenti, hogy 2023-ban 85 ezer gyermek született, ami a legalacsonyabb születésszám 1949 óta és egyúttal historikus mélypontot is jelent.

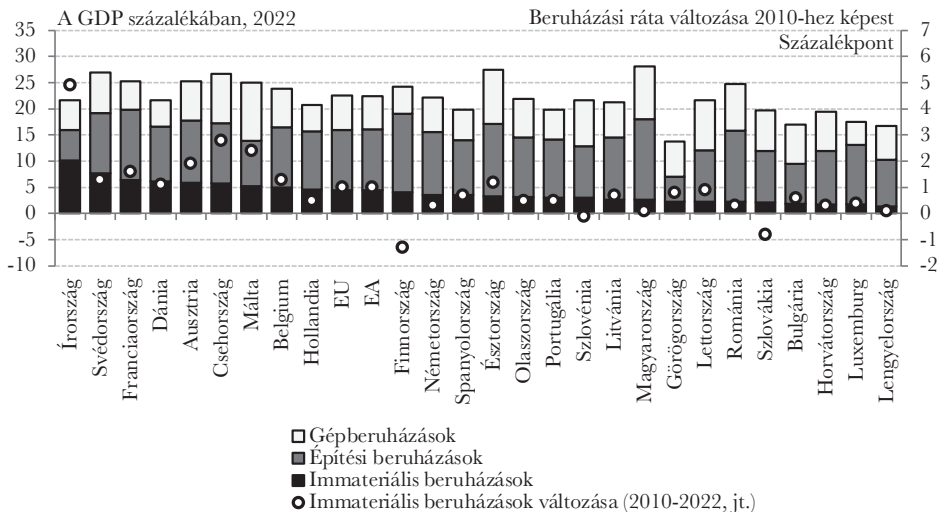
A demográfiai fordulat eléréséhez célul tűztük ki, hogy az éves születésszám 2030-ig emelkedjen 110 ezer újszülöttre (MNB, 2019c). A felzárkózás valamennyi területén igaz, hogy a cél számszerűsítése és mérése kulcsfontosságú a visszacsatolási folyamatok létrejöttéhez. Nincs ez másként a demográfia esetében sem. A 2030-ra kitűzött 110 ezer fős születésszám eléréséhez évről évre 2 ezerrel több újszülöttet vártunk 2019-ben. Ma azt látjuk, hogy a 2010-es évek sike-

rei ellenére 2022-ben és 2023-ban nem közeledtünk, hanem távolodtunk a kijelölt céltől. Éppen ezért az előttünk álló évtizedekben további célzott intézkedésekre lesz szükségünk, amelyek támogatják a magyar családok gyermekvállalási szándékait (Matolcsy, 2020b).

A 21. századi kihívásokkal összhangban lévő beruházási szerkezet: több és még több okostőke

Jelentős változásra lesz szükség a beruházások esetében is az elkövetkezendő években, hiszen bár itthon uniós összehasonlításban magas a beruházások aránya a GDP-ben, ennek szerkezete nem igazodik a jövő kihívásaihoz. A modern és innovatív gazdasági növekedéshez szükséges okosberuházások (szoftverek, licenzek, szabadalmak, IT berendezések) szerepe különösen felértékelődött napjainkban és kiemelt szerepet fognak játszani a következő évtized fenntartható növekedésében. Az elmúlt évtizedben a gépesítés és az automatizáció jelentette a technológia csúcását, manapság ezt egyre inkább a digitalizáció és a robotizáció veszi át, és gyorsan nyer majd teret a következő években a mesterséges intelligencia alkalmazása. 2022-ben a bruttó hazai termék 28,1 százalékát fordítottuk beruházásra, ami jelentősen meghaladta az uniós átlag 22,5 százalékát, és a legmagasabb arány volt az egész Unióban. Ezt azonban elsősorban az építési beruházások magyarázták, illetve az utóbbi években a beruházási árak jelentős emelkedése. Az új technológiákhoz kapcsolódó immateriális javak, okosberuházások terén csak az uniós mezőny második felében végeztünk (6. ábra). Míg itthon a GDP 2,6 százalékát fordítottuk immateriális beruházásra, az uniós átlag 4,5 százalék volt 2022-ben. 2010 óta a hazai arány mindössze 0,1 százalékponttal javult, ami az egyik legalacsonyabb növekmény az uniós országok között. Régiós szomszédaink közül Szlovákia, Szlovénia és Lengyelország is hasonlóan visszafogott teljesítményt nyújtott ezen a téren, míg Csehország közel megduplázta az immateriális ráfordításokat az elmúlt bő évtizedben, és a GDP 5,8 százalékát érte el 2022-ben (6. ábra).

6. ábra: A beruházási ráta eszköz szerinti felbontása

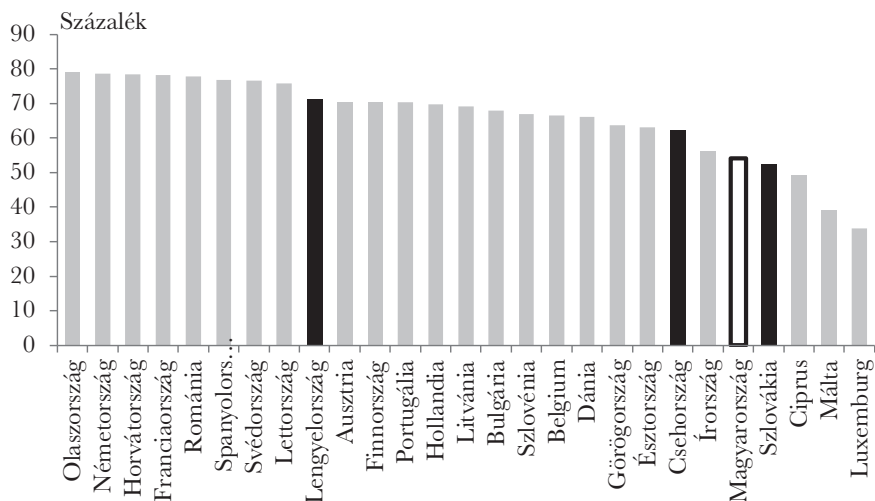
Forrás: Eurostat

Növelni kell a hazai hozzáadott érték arányát

A fenntartható növekedést magasabb hozzáadott értékű tevékenységekre kell alapozni. A hazai gazdaság jelentős átalakuláson ment keresztül az elmúlt két évtizedben, ám mostanra az extenzív növekedési modell kezdi elérni a korlátait. A teljes foglalkoztatás és a kedvezőtlen demográfia nem teszi lehetővé a korábbi gazdasági modell tartós bővülését, így a következő évtizedben az egy foglalkoztatottra jutó hozzáadott érték, a termelékenység növelésére kell fókuszálni. A 2020-as adatok alapján az Európai Unió országai közül Magyarországon 54 százalék a hazai hozzáadott érték aránya az exporton belül, ami az uniós rangsor utolsó harmadába helyezi hazánkat (7. ábra). A lista élén álló országok közel 80 százalékos részaránnyal bírnak, így bőven van tér a felzárkózásra. Az elmúlt évek válságait követően a globális termelés újrendeződése, a termelési láncok átszervezése számos lehetőséget kínál Magyarország számára, hogy új, magas hozzáadott értékű tevékenységet vonzzon az országba, amelynek kulcsa a magasan képzett munkaerőkínálat és a fejlett tőkejavakba való beruházás. Még ennél is nagyobb lehetőség van a hagyományosan mélyen beágyazott, magas hozzáadott értékkel rendelkező hazai iparágak növekedésében, mint például az egészségügy és a kreatív ipar. Ezek mellett pedig ösztönözni és erősíteni kell azokat a sikereket, amelyeket már elértek a magyar vállalatok a digitális ágazatokban és a környezetvédelem területén.

A magyar vállalatok képesek innovatív, a nemzetközi piacokon is versenyképes termékek önálló kifejlesztésére. A Magyar Nemzeti Bank kutatása mintegy 1100 olyan innovatív, exportképes, gyorsan növekvő magyar vállalatot azonosított, amelyek darabszámukat tekintve a teljes magyar vállalati szektor mindössze 0,3 százalékát teszik ki, mégis ők biztosítják az export 13 százalékát, és a gazdasági növekedés 23 százalékát adják (MNB, 2023).

7. ábra: *Az export hazai hozzáadott érték tartalma (százalék, 2020)*

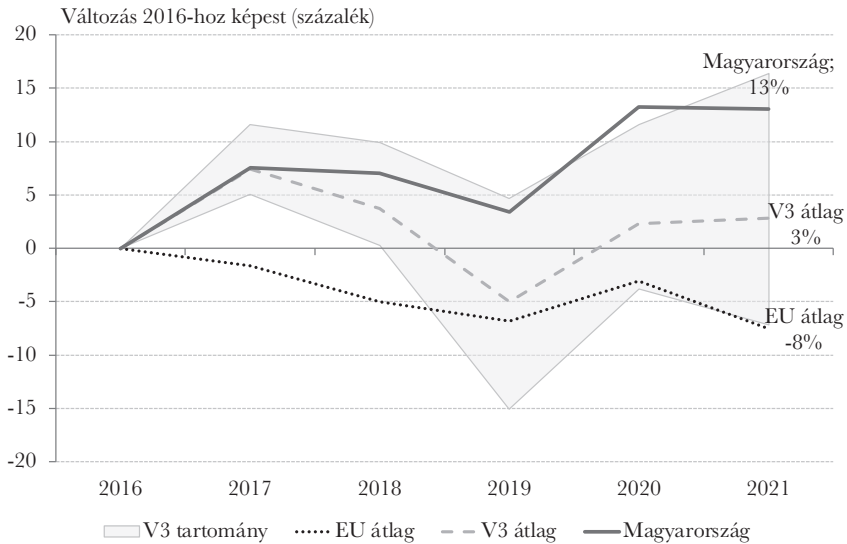

Forrás: *OECD-TiVa*

Energiahatékonyság javítása

Az elmúlt évek energiaválsága rávilágított arra, mennyire fontos terület Magyarország számára az energiaszuverenitás és egy új, kiegyensúlyozott és versenyképes energiamix kialakítása. A magyar gazdaság az uniós átlaghoz viszonyítva energiaintenzív, és szükségleteinket elsősorban külföldről fedezzük, hiszen az itthon megtermelt energia nagyobb része import energiáhozórákból kerül előállításra. A hazai feldolgozóipar az elmúlt évtizedben még energiaintenzívebb lett, 2016 és 2021 között mintegy 13 százalékkal nőtt az egységnyi kibocsátás előállításához szükséges energia mennyisége (8. ábra). A magas energiafelhasználás és energiaimport sérülékennyé teszi a gazdaságot, költséges, és az elmúlt évek energiaválságához hasonló időszakok során érdemben rontja a külső egyensúlyi mutatókat, így fontos cél a hazai energetika megújítása a következő évtizedben. A megújuló és nukleáris kapacitások bővítése egyszerre képes növelni a hazai ellátásbiztonságot, támogatni a zöld átmenetet és mérsékelni az energia előállításából fakadó káros környezeti hatásokat.

8. ábra: A feldolgozóipari energiaintenzitásának változása az EU országaiban

Megjegyzés: Egységnyi reál hozzáadott érték (2005. évi áron) előállításához szükséges energia. A feldolgozóipar termelő ágazatai a kőolajfűtéstől nélkül. A feldolgozóipari energiafelhasználás az ipar nem energetikai célú felhasználását is tartalmazza. Statisztikai okokból a görög és a szlovák feldolgozóipari hozzáadott érték a kőolajfűtéstől ágazatot is tartalmazza. A V3 országok időszora Csehország, Szlovákia és Lengyelország adatait tartalmazza.

Forrás: Eurostat alapján MNB-számítás.

Új lakásépítési program

A demográfiai fordulat elősegítése, a gazdasági növekedés és az energiahatékonyság javítása szempontjából kulcskérdés lesz egy kiszámítható lakásprogram megalapozása az elkövetkező években. A lakás piac erős multiplikatív hatással rendelkezik: azaz egy forint támogatás több fo-

rint beruházást és fogyasztást képest teremteni, ahogy az a Széchenyi Terv esetében is történt. A hazai lakásállomány fokozatosan elöregszik, a lakásépítések és a lakások megújulásának üteme elmarad régiós és historikus összehasonlításban, azaz a jelenlegi tendencia fenntarthatatlan. Jegybanki számítások alapján 30-35 ezer új lakás szükséges évente a lakásállomány megfelelő megújulásához (MNB, 2022), ám ez a nagyságrend utoljára a pénzügyi válságot megelőző években készült el. A mostani új építések másfél-kétszeresére növeléséhez jelentős változtatások szükségesek a hazai építőipar esetében, növelni kell az iparág hatékonyságát, támogatni a hazai alapanyagipar fejlesztését és szükség van megfelelően szakképzett munkaerőre.

Digitalizáció, mesterséges intelligencia széles körű alkalmazása

Az adatvagyon kiaknázásával akár 1,5 százalékkal magasabb éves GDP érhető el (Matolcsy és szerzőtársai, 2022). Az elmúlt évtizedekben fokozatosan, majd a koronavírus-járvány alatt gyorsuló ütemben nyert teret az élet és a gazdaság minden területén a digitalizáció, és ez lesz az egyik kulcsa a 2020-as évtized sikereinek is. A digitalizáció gazdasági potenciálját jól szemlélteti, hogy a világ legértékesebb tőzsdei vállalatának listáját technológiai óriások vezetik.

Digitális átállást és teljes adatreformot kell végrehajtani Magyarországon. A 21. század új, korlátlan mennyiségben elérhető termelési tényezője az adat. Az adat az új olaj, a legértékesebb erőforrás, amely megosztásával nem fogy, hanem exponenciálisan bővül (Matolcsy, 2021a). Az adat és az olaj több tulajdonságukban is hasonlítanak egymásra: a gazdasági növekedés hajtóanyagai, és mindkettő feldolgozást igényel a felhasználása előtt, vagyis nyers formában nem hasznosíthatóak. Ugyanakkor az adat – az olajjal ellentétben – gyakorlatilag korlátlan mennyiségben rendelkezésre áll, és globálisan minden korábban fontos erőforrásnál egyenlőbben oszlik meg. Az adatok további jellemzője, hogy egyediek, így az átadás során megőrzik értéküket, emellett végtelen ideig hozzáférhetőek, és nem fogyaszthatóak el, nem mérhetőek ki (Aiken és Harbour, 2021). A következő évtizedekben hazánkban és a világban is azok a vállalatok lesznek sikeresek, amelyek – megfelelő kiberbiztonság mellett – beépítik működésükbe a big data analitikát. A hatékony kormányzáshoz az államban is adatreformra van szükség, a közösségi adatvagyon használatának szintjét növelni szükséges.

ÖSSZEGRÉS

A 2010-es évtized kivételesen sikeres időszakot jelentett a magyar gazdaságtörténetben, mert egyszerre sikerült megteremteni a gazdasági egyensúly és a gazdasági növekedés alapjait. A közös nevező a munkapiaci fordulat volt, ami több mint 850 ezer új munkahelyet teremtett. Mindez azért vált lehetségessé, mert már az évtized elején meghozta a gazdaságpolitika azokat a bátor és innovatív reformokat, amelyek hatásai fokozatosan értek be. A 2020-as évtized ismét komoly kihívások elé állította a magyar gazdaságpolitikát. A Covid-járvány során végrehajtott válságkezelés határozott és sikeres volt, de elmaradtak az egyensúly helyreállítása érdekében szükséges lépések és a versenyképességi reformok. Az energiaválság során már felszínre kerültek egyensúlyi és versenyképességi hiányosságaink, amelyek az Európai Unió legnagyobb inflációját és az egyik legmélyebb recessziót eredményezték 2023-ban.

Ahhoz, hogy Magyarország ismét a fenntartható felzárkózás pályájára kerülhessen, világos jövőképre és határozott versenyképességi reformokra van szükség. Ennek során az egyensúly és növekedés képletét szem előtt tartva először is helyre kell állítani a magyar gazdaságban megbillent egyensúlyokat, majd összehangolt lépéseket szükséges tenni az extenzívről az intenzív növekedési modellre való átállás érdekében. Aknázzuk ki az adatforradalmat, a magyar tudásbázist, a mesterséges intelligenciát, és javítsuk a magyar vállalatok termelékenységét! A következő évtizedek fenntartható felzárkózási pályáját most kell megalapoznunk. Emlékezzünk Konfuciusz szavaira, aki azt mondta, hogy „az ezer mérföldes út egyetlen lépéssel kezdődik”.

HIVATKOZÁSJEGYZÉK

- Aiken, Peter – Harbour, Todd (2021): *Data Literacy. Achieving Higher Productivity for Citizens, Knowledge Workers, and Organizations*. Technics Publications.
- Baksay Gergely – Szabics András Zsolt (2023): *Egyre jobban érezhetőek a versenyképességi fordulat hiányának következményei*. Budapest, 2023, Magyar Nemzeti Bank.
- Balázs Judith – Soós Gábor Dániel (2020): *Az egyensúly és növekedés korszaka: a 2010-es évek*. Trianon 100 – Tízser tíz év számokban – Magyarország elmúlt 100 évének gazdaságtörténete című könyv 10. fejezet. Budapest, 2020, Magyar Nemzeti Bank.
- ENSZ (2022): *World Population Prospects 2022*. URL: https://www.un.org/development/desa/pd/sites/www.un.org.development.desa.pd/files/wpp2022_summary_of_results.pdf [Letöltve: 2024.02.02.]
- Eurostat (2024): *Population on 1 January by broad age group and sex*. URL: https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/demo_pjanbroad__custom_9902707/default/table [Letöltve: 2024.02.16.]
- Global Footprint Network (2024): *Living Planet Report*. URL: <https://www.footprintnetwork.org/living-planet-report/> [Letöltve: 2024.02.16.]
- Gordon, R.J. (2016): *The Rise and Fall of American Growth: The U.S. Standard of Living since the Civil War*. Princeton University Press: Princeton, NJ, USA, 2016.
- Koch, Richard (1997): *The 80/20 Principle: The Secret of Achieving More with Less*. London: Nicholas Brealey Publishing Boston.
- Kolozsi Pál Péter – Banai Ádám – Vonnák Balázs (2015): *A lakossági deviza-jelzáloghitelek kivételése: időzített és keretrendszer*. Hítelintézeti Szemle, 14. évf. 3. szám, 2015. szeptember, 60-87. o.
- Kolozsi Pál Péter – Horváth Balázs István – Csutiné Baranyai Judit – Tengely Veronika (2022): *Monetáris politika és zöld átmenet*. Hítelintézeti Szemle, 21. évf. 4. szám, 2022. december, 7-28. o.
- Központi Statisztikai Hivatal (2024a): *22.1.1.1. A népesség, a népmozgalom főbb mutatói*. URL: https://www.ksh.hu/stadat_files/nep/hu/nep0001.html [Letöltve: 2024. február 19.]
- Központi Statisztikai Hivatal (2024b): *Decemberben 6565 gyermek született, és 11 727 fő veszette életét*. URL: <https://www.ksh.hu/gyorstajekoztatok/nep/nep2312.html> [Letöltve: 2024. február 19.]
- Magyar Nemzeti Bank (2015): *Pénzügyi Stabilitási Jelentés 2015. május*. URL: <https://www.mnb.hu/letoltes/penzugyi-stabilitasi-jelentes-2015-majus.pdf>
- Magyar Nemzeti Bank (2019a): *Magyar Nemzeti Bank Jelentés 2013–2019*. URL: <https://www.mnb.hu/letoltes/mnb-jelente-s-2013-2019-hun-0220.pdf>
- Magyar Nemzeti Bank (2019b): *Növekedési Jelentés 2019*. URL: <https://www.mnb.hu/letoltes/novekedesijelentes-2019-digitalis.pdf>
- Magyar Nemzeti Bank (2019c): *Versenyképességi Program 330 pontban*. URL: <https://www.mnb.hu/letoltes/versenykepességi-program.pdf>
- Magyar Nemzeti Bank (2022): *Fenntartható egyensúly és felzárkózás. 2022. május*. URL: <https://www.mnb.hu/letoltes/fenntarthato-egyensuly-es-felzarkozas-144-javaslat-20220519.pdf>

Matolcsy György: Vízió, cél és eszközök: Felzárkózás 2040-ig

- Magyar Nemzeti Bank (2023): *Növekedési Jelentés 2023*. URL: <https://www.mnb.hu/letoltes/novekedesi-jelentes-2023.pdf>
- Magyar Nemzeti Bank (2024): *Gyorselemzés a GDP alakulásáról, 2023. IV. negyedév részletes adatközlés*. URL: <https://www.mnb.hu/kiadvanyok/elemezsek-tanulmanyok-statisztikak/gyorselemzesek/gyorselemzes-a-gdp-alakulasarol>
- Matolcsy György (2015): *Egyensúly és növekedés. Konszolidáció és stabilizáció Magyarországon, 2010–2014*. Kairosz Kiadó, Budapest, 2015.
- Matolcsy György (2018): *2010 – 2050 Fordulatok után/Fordulatok előtt*. Gazdasági Évnyitó Előadás 2018. URL: <https://www.mnb.hu/letoltes/matolcsy-gyorgy-fordulatok-utan-fordulatok-elott.pdf>
- Matolcsy György (2020a). *A pénzforrádalom évei jönnek*. Növekedés.hu, 2020. május 4. URL: <https://novekedes.hu/mag/a-penzforradalom-evei-jonnek>
- Matolcsy György (2020b): *A célzás célzása*. URL: <https://novekedes.hu/mag/matolcsy-gyorgy-a-celzas-celzasa> Letöltve: 2024. február 19.
- Matolcsy György (2021a): *Új Fenntartható Közgazdaság I*. URL: <https://novekedes.hu/mag/matolcsy-gyorgy-uj-fenntarthato-kozgazdasag-i> [Letöltve: 2024.02.02.]
- Matolcsy György (2021b): *A 4T-modell* URL: <https://novekedes.hu/mag/matolcsy-gyorgy-a-4t-modell> [Letöltve: 2024.02.02.]
- Matolcsy György (2023): *Magyar jövőkép és stratégia 2010 – 2030*. Pallas Athéné Könyvkiadó Kft. Budapest. 2023.
- Matolcsy György – Kandrác Csaba – Patai Mihály – Virág Barnabás (szerk.): *Fenntartható egyensúly és felzárkózás 144 pontja*. MNB Vitairat. Budapest, 2022, Magyar Nemzeti Bank.
- Matolcsy György – Palotai Dániel (2018): *A magyar modell: A válságkezelés magyar receptje a mediterrán út tükrében*. Hítelintézeti Szemle, 17. évf. 2. szám, 2018. június, 5-42. o.
- Matolcsy György – Palotai Dániel (2019): *Felzárkózási pályán Magyarország*. Hítelintézeti Szemle, 18. évf. 3. szám, 2019. szeptember, 5-28. o.
- Sharma, Ruchir (2017): *The Rise and Fall of Nations: Forces of Changes in the Post-Crisis World*. W. W. Norton & Company.